

УДК 378.147; 811

ЗАСТОСУВАННЯ ПРЯМОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**Годованець Наталія Іванівна**
м.Ужгород

У статті розглядається загальна характеристика прямого методу при вивченні іноземної мови. Цей метод не передбачає використання рідної мови в процесі вивчення іноземних мов, його метою є оволодіння навичками іншомовного спілкування та застосування їх в реальному житті, зокрема в професійній сфері. Засвоєння нового матеріалу базується на використанні мовних зразків і побудови речень за аналогією.

Ключові слова: прями́й метод, спілкування, іноземна мова, повторення.

Вивчення іноземної мови має таку ж довгу традицію як і сама мова. Протягом всього часу утримувався контакт між групами людей, які розмовляли різними мовами. Бажання спілкування з іншими завжди було притаманне людській натурі, хоча різні були наміри і цілі, які спонукали людину до утворення діалогу.

На початок 70-х років XIX сторіччя соціально-економічні умови в Європі докорінно змінилися. В нових умовах з'являється потреба в людях, що практично володіють іноземною мовою, насамперед усним мовленням. Навчання мов за граматико- і текстуально-перекладними методами не могло більше задовольняти вимоги суспільства. В надрах перекладних методів, як їх антипод, зароджуються прямі методи, в яких на перший план висуваються практичні цілі, і, перш за все, – навчання усного мовлення.

Історія методів викладання іноземних мов найбільш повно досліджена й описана І.В.Рахмановим. Історією методики займалися К.А.Ганшина, І.А.Грузинська та ін., окремі розділи історії методів викладені в роботах Н.І.Гез, Ю.А.Жлуктенко, Р.А.Кузнецової. У розробці прямого методу брали участь психологи й лінгвісти – Б.Еггерт (B.Eggert), О.Есперсен (O.Jespersen), П.Пассі (P.Passy), Г.Світ (H.Sweet), В.Фієтор (W. Vietor.) та інші, а також методисти М.Вендт (M. Vendt), Ш.Швейцер (Sh.Schweitzer), й ін. [3].

Незважаючи на значну кількість праць науковців-практиків, питання вибору найефективніших методів навчання для забезпечення усного мовлення у процесі вивчення іноземної мови залишається відкритим для доопрацювань та дискусій.

Мета дослідження – розглянути прями́й метод навчання іноземної мови (з обмеженим використанням рідної мови) та визначити його переваги у процесі вивчення іноземної мови.

Термін "прями́й метод" з'явився у використанні серед прихильників такого методу, які намагалися асоціювати лексичні одиниці іноземної мови безпосередньо з їх значенням, оминаючи рідну мову, у навчальному процесі. Спочатку цей метод стосувався навчання лише усного мовлення. Згодом ставилися і інші практичні цілі, зокрема навчання читання. Об'єктом навчання

стала жива іноземна мова. Залучаючи рідну мову, як стверджували прихильники прямого методу, не можливо сформулювати у тих, хто навчається, відчуття чужої мови. Такий шлях вивчення мови вбачався більш простим і більш коротким. Проводячи аналогію з природним способом засвоєння рідної мови прихильники методу знаходили підтвердження правильності цих положень. Для того, щоб створити умови, аналогічні тим, які існують при засвоєнні рідної, очевидною є необхідність відтворення відповідного мовного середовища на заняттях з іноземної мови:

- Викладання здійснюється лише іноземною мовою, використовується безперекладне розкриття значень лексичних одиниць та граматичних явищ з використанням різних засобів наочності.
- Засвоєння нового матеріалу базується на використанні мовних зразків і побудови речень за аналогією, моделюючи подібне.
- В процесі навчання, слухаючи і повторюючи зразки, читаючи тексти, студенти повинні самі виводити з них правила з подальшим перетворенням їх у цілісну систему.
- Створення лексичного запасу потребує використання контексту у зв'язку з тим, що слова багатозначні. Розуміючи той факт, що мова складається не з слів, а з речень, у процесі навчання забезпечується створення грамотного лексичного запасу у студента.
- Стосовно навчання лексики слід керуватись положеннями психологічної лінгвістики [1, с.50].

Принциповою особливістю прямого методу є відмова від дедуктивного підходу до викладу граматичного матеріалу. Закономірність, тобто правило вживання того чи іншого граматичного явища, виводиться лише після його засвоєння в ході багаторазового повторення мовних зразків як в ході самого заняття, так і за допомогою підручника через систему вправ. Пріоритет практичного застосування того чи іншого мовного зразка без обов'язкового засвоєння теоретичного матеріалу характеризується як індуктивність прямого методу.

Основні положення прямого методу зводяться до наступного: в основі навчання іноземним мовам повинні бути покладені ті ж фізіологічні й психологічні закономірності, що й при навчанні рідної мови; головну роль у мовній діяльності грають пам'ять і відчуття, а не мислення. Весь процес навчання за цим методом зводиться до того, щоб створити атмосферу іноземної мови. Прихильники прямих методів прагнули виключити рідну мову під час навчання іноземної, застосовували одномовні способи семантизації мовного матеріалу, намагаючись встановити "прямі" зв'язки

слова й поняття, що знайшло відображення в самій назві методу. Особлива роль надавалась наочності: зовнішньо-предметно-зображальній, дійовій, "внутрішній", контекстуальній, що здатні допомогти встановленню цих "прямих" зв'язків між предметами і явищами, з одного боку, та їх словесними варіантами іноземною мовою – з іншого. Саме читання іноземною мовою проводиться таким чином, щоб охоплювати текст певними уривками, шукаючи певну інформацію, і зупинятися лише тоді, коли знаходиться необхідна інформація. Такий підхід до читання розвиває інтуїцію, відчуття іноземної мови. Розуміння тексту можна досягти інтуїтивним шляхом, на основі здогадки, без використання аналізу, який міг би допомогти в точному розумінні тексту. Для того, щоб розвивати іншомовне говоріння через читання текстів читання слід проводити в три етапи: перший підготовчий, або перед читання; другий сам процес читання; третій – після читання передбачає перевіроючі вправи на розуміння прочитаного тексту [2, с.38].

Прямий метод проголошує наступні принципи:

- рідна мова може не використовуватись, вчитель може не володіти нею;
- заняття починають діалогами і анекдотами у сучасному розмовному стилі;
- як наочність використовуються конкретні дії і візуальні засоби;
- граматики та мова вивчається індуктивно;
- літературні тексти читаються цілком для задоволення і не аналізуються граматично;
- учитель має бути носієм мови або мати природну вимову й навички спілкування.

Найпоширенішими представниками прямого методу є Гарольд Пальмер (H.Palmer) і Майкл Уест (M. West). Прямий метод став основою для розвитку таких суто специфічних методів навчання, як аудіолінгвальний і аудіовізуальний.

Метод Пальмера. Англійський педагог і методист Гарольд Пальмер (1877-1950) – автор більше 50 теоретичних робіт, підручників і навчальних посібників. Найціннішими методичними положеннями Пальмера є раціоналізація педагогічного процесу й систематизація навчального матеріалу. Основною метою навчання іноземній мові Пальмер уважав оволодіння усним мовленням. Його метод іменується також усним методом [6]. Найбільший інтерес у методі Пальмера представляє система вправ для створення правильних навичок усного мовлення, що ділиться на такі види:

- суто рецептивна робота (підсвідоме розуміння, свідомо усна асиміляція, тренування у виконанні наказів, односкладові відповіді на загальні питання);
- рецептивно-імітативна робота (повторення за вчителем звуків, слів і речень);
- умовна розмова (питання й відповіді, накази й відповіді, закінчення речень);
- природна бесіда [5].

Метод Уеста. Англійський педагог і методист Майкл Уест – автор близько 100 робіт, присвячених навчанню читання, усному мовленню, а також складанню навчальних словників. Читання за методом Уеста є не тільки метою, але й засобом навчання, особливо на початковому етапі: воно дозволяє нагромадити словник і створити, таким чином, базу для розвитку навичок читання й усного мовлення. Основна заслуга Уеста полягає в тому, що він створив серію навчальних посібників, що представляють собою тексти, складені на раніше відібраних лексичних одиницях з урахуванням поступовості введення нових слів і їх повторюваності (одне незнайоме слово, уведене на 50 відомих, фігурує не менш трьох разів в абзаци, можливо частіше в іншій частині уроку) [4].

Мету навчання іноземних мов Уест вбачає у вільному читанні про себе із загальним охопленням змісту, у процесі якого читець не заглиблюється у деталі. Незважаючи на те, що Уест розробляє методику навчання читання, що не є характерним для прямих методів, його об'єднує з представниками цього напрямку трактування процесів оволодіння рідною мовою та іноземною мовою як процесів ідентичних: засвоєння мовного матеріалу шляхом його багаторазового повторення, вивчення граматики шляхом аналогії та здогадки про значення тих чи інших форм з контексту без будь-яких узагальнень і т.ін.

Майкл Уест зробив значний внесок у методику навчання читання. Він уперше розробив завершену систему навчання читання про себе на іноземній мові. Багато його рекомендацій застосовуються і в наші дні в рамках різноманітних методів для навчання так званого екстенсивного читання!

У порівнянні з методами класичної школи прямий метод був прогресивним явищем. Він давав позитивні результати завдяки раціоналізації навчального матеріалу, інтенсивному навчальному процесу, застосуванню наочних приладдя й активних методів навчання.

Одним із сучасних варіантів прямого методу є метод Блумфілда. Л.Блумфілд (Leonard Bloomfield) (1887-1949) – відомий американський мовознавець, що зробив істотний вплив на сучасний стан методики викладання іноземних мов у США й в інших країнах. Концепція Блумфілда полягає в наступному: навчання іноземній мові переслідує практичні цілі – уміння говорити і розуміти мовлення; навчання відбувається на усній основі й з усним випередженням, шляхом створення асоціацій; великого значення надається імітації й завчанням напам'ять; проводиться цілеспрямована робота з розвитку слухового сприйняття й слухової пам'яті. Робота розподіляється між інформантом (носієм мови) і викладачем-лінгвістом. Від інформанта вимагається досконале володіння рідною для нього мовою. Викладач повинен допомагати учням теоретично осмислювати матеріал, засвоєний ними практично. Основна роль належить інформанту: він веде бесіди з учнями на різноманітні теми і тим самим забезпечує їх матеріалом для слухання, наслідування і запам'ятовування. Мовний матеріал засвоюється в процесі слухання інформанта і вивчення напам'ять записів його мови. Після того як учень значною мірою оволодіє виучуваною мовою усно, він може приступити до ознайомлення з алфавітом і до читання. При навчанні читанню вирішальне значення має багаторазове читання одного і того ж тексту. Перші тексти повинні бути прочитані інформантом, який пояснює і їх зміст.

Л.Блумфілд вважає, що читанню завжди повинно передувати усне вивчення матеріалу. Матеріал для читання не повинен являти для учнів мовних труднощів, бо інакше їм потрібно буде використати переклад, який на думку Л.Блумфілда призведе до створення небажаних асоціацій [5].

Положення, які висловив Л.Блумфілд по основним питанням методики навчання іноземним мовам, свідчать про наступне:

- навчання іноземній мові по методу Блумфілда носить утилітарний характер;
- практичне оволодіння мовою обмежується усним мовленням, навчання читання є необов'язковим;
- метод будується на безпосередньому сприйнятті мовних явищ, на наслідуванні готовим прикладам без їх теоретичного осмислення і безвідносного до мовного досвіду, набутого учнями в рідній мові
- метод Л.Блумфілда ілюструє повернення до натуральної методики, коли навчали з голосу (в даному випадку з голосу інформанта) і все навчання зводилося до наслідування і заучування напам'ять.

До недоліків прямого методу варто віднести:

- ототожнення шляхів вивчення іноземної й рідної мов;
- зловживання інтуїцією на шкоду свідомому вивченню;
- ігнорування рідної мови при вивченні іноземної;
- обмеження вузько практичними цілями й недооцінка загальноосвітнього значення;
- спрощення й збідніння мови в результаті виключення ідіоматики, фразеології, стилістичних особливостей уживання мовного матеріалу.

Позитивною стороною методу, який обмежує використання рідної мови у процесі вивчення іноземних мов, можна вважати:

- жива мова є об'єктом навчання і засвоєння її розглядається, як розвиток умінь спілкування цією мовою;
- широко використовуються засоби наочності для штучного відтворення іншомовного середовища на заняттях з іноземної мови;
- в процесі розробки, розвитку та подальшого удосконалення методу створено величезну кількість ефективних методик, тренувальних вправ для вивчення іноземних мов без вико-

ристання рідної мови та з обмеженням її використання, які успішно використовуються, постійно удосконалюються через свою ефективність та високу результативність.

Серед дослідників існує думка про те, що використання рідної мови на заняттях з іноземної мови є доречним в таких випадках: 1) при поясненні складних понять, 2) при тлумаченні значення незнайомих слів та виразів, 3) для узагальнення та уточнення зроблених студентами важких правил граматичних форм, 4) для інструкцій до складних граматичних завдань, 5) при навчанні транскрипції та вимови, 6) при поясненні стратегії читання [7].

Висновки. З нашої точки зору сучасні методики викладання не повинні виключати повністю використання рідної мови. Багато

видів діяльності потребують суттєвої підтримки у вигляді перекладу на рідну мову. В процесі вивчення іноземних мов абсолютне усунення рідної мови іноді стає перешкодою. У формуванні мислення іноземною мовою слід врахувати, що основні категорії мислення, у тих хто вивчає мову, вже сформовані і вони є спільні в усіх людей, які розмовляють різними мовами. Також не слід перебільшувати роль усного мовлення по відношенню до інших видів мовленнєвої діяльності. Перебільшення ролі індукції, як єдиного способу засвоєння граматичних правил (коли самостійне виведення правил за зразками, моделями лексичних структур буде єдиним способом опанування), стане на перешкоді засвоєння іноземної мови.

Література та джерела

1. Артёмов В. Психология обучения иностранным языкам / Владимир Алексеевич Артемов. – М.: Просвещение, 1969. – 464 с.
2. Бородіна Г. Система і характер вправ професійно-орієнтовного підручника для інтенсивного навчання читання / Г.Бородіна, Я.Бовчалюк // Іноземні мови – 2000. – №3. – С.37-39
3. Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам [Текст] / Галина Александровна Китайгородская. – М.: Высшая школа, 1986. – 112 с.
4. Китайгородская Г.А. Содержание и границы понятия интенсивное обучение [Текст] / Г.А.Китайгородская, А.А.Леонтьев // Краткосрочное обучение русскому языку иностранцев. Формы и методы: сб. статей / сост. О.П.Рассудова. – М.: Рус.яз., 1983. – С.57-64
5. Методика навчання іноземних мов в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих закладів освіти / За ред. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
6. Palmer H. English Through Actions / H.Palmer, D.Palmer.– London: Longman Green, 1959.
7. Schweers C. 1999. Using L1 in the L2 classroom / C.William Schweers // English Teaching Forum. – 1999. – 37 (2). – P.6-9

В статье рассматривается общая характеристика прямого метода при изучении иностранного языка. Этот метод не предусматривает использование родного языка в процессе изучения иностранных языков, его целью является овладение навыками иноязычного общения и применение в реальной жизни, в частности в профессиональной сфере. Усвоение нового материала базируется на использовании речевых образцов и построения предложений по аналогии.

Ключевые слова: прямой метод, общение, иностранный язык, повторение.

In article the general characteristic of a direct method of learning of foreign language is considered. This method does not provide the use of the mother tongue in the study of foreign languages, its purpose is to master the skills of foreign-language communication and their application in real life, particularly in the professional sphere. Originally this method concerned training in only oral speech. Subsequently started setting and other practical purposes, in particular training in reading. Reading is made as follows, to encompass text by passages looking for some information and stop only when there is necessary information. Such approach to reading develops intuition, feeling of a foreign language.

Key words: direct method, communication, foreign language, repetition.